

ВИКОРИСТАННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В РЕГІОНІ

ВЕПРИЦЬКИЙ Роман Сергійович - кандидат юридичних наук, здобувач
Харківського національного університету внутрішніх справ

УДК 343.1

В статті розглядаються питання, що стосуються ефективності застосування негласних слідчих (розшукових) дій у протидії злочинності. Вказано причини дослідження обраної тематики, враховуючи стан сучасного кримінального процесуального законодавства, а також рівень злочинності в Україні. Розглядаються основні проблеми, що виникають при використанні негласних слідчих (розшукових) дій, запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, протидія злочинності, попередження злочинів, оперативно-розшукова діяльність, інформація, докази.

При дослідженні негласних слідчих (розшукових) дій, як ефективного засобу протидії злочинності в регіоні, слід зазначити, що така протидія включає в себе дуже широкий спектр засобів і заходів, спрямованих на врегулювання криміногенної обстановки як в окремому регіоні, так і на території держави в цілому. У тому числі, такі дії мають бути спрямовані на попередження кримінальних правопорушень, саме негласні слідчі (розшукові) дії є не лише ефективним засобом розслідування кримінальних правопорушень, а й їх попередження, виявлення на стадії готування, що дозволяє уникнути більшої кількості потерпілих осіб, матеріальних збитків тощо.

Метою даної статті є дослідження можливостей застосування негласних слідчих (розшукових) дій у протидії злочинності в

регіоні. Виявлення проблем, що виникають при застосуванні негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із їх безпосереднім проведенням.

Згідно зі ст. 246 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин і особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом. КПК України передбачені такі види негласних слідчих (розшукових) дій, як:

- втручання у приватне спілкування: аудіо- і відеоконтроль особи; арешт, огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем;

- обстеження публічно не доступних місць, житла та іншого володіння особи;

- установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу;

- спостереження за особою, річчю або місцем;

- аудіо- і відеоконтроль місця;

- контроль за вчиненням злочину;

- негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження;

- використання конфіденційного співробітництва;

– виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації [1].

Негласні слідчі (розшукові) дії забезпечують високі можливості правоохоронних органів у протидії тяжких та особливо тяжких злочинів, це зокрема стосується злочинних посягань на власність, незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, контрабанди, незаконних дій у сфері економіки, прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, незаконного поведіння зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами тощо. Позитивним слід відмітити, що результати негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути використані у доказуванні, так протоколи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування; особи, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, можуть бути допитані як свідки. Із вищевказаного випливає, що інформація, отримана в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій має таку ж доказову силу, що й інформація отримана в результаті проведення слідчих (розшукових) дій, які проводяться в гласному порядку, та є не менш корисною у протидії злочинності, більше того, на думку автора дослідження, саме прихованість факту проведення, сил та засобів негласних слідчих (розшукових) дій дає всі підстави стверджувати, що у багатьох випадках застосування негласних слідчих (розшукових) дій є більш доцільним ніж проведення гласних заходів, передбачених КПК України. Це, у першу чергу, пов'язано із латентністю злочинів, організованістю правопорушників, корумпованістю гілок державної влади, а також правоохоронних органів.

Негласні слідчі (розшукові) дії в оновленій системі кримінального процесу ма-

ють забезпечувати оптимальні шляхи використання у кримінальному процесуальному провадженні інформації, здобутої із застосуванням негласних сил і засобів[2, с 57]. Інформація, отримана внаслідок здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, завжди є корисною, навіть в тому випадку, коли вона не може бути використаною як прямі докази. Часто така інформація носить орієнтуючий характер та може спрямовувати виконавців негласної слідчої (розшукової) дії на правильний шлях розслідування кримінальних правопорушень, сприяти побудові більшої кількості версій, підтвердження або спростування деяких обраних слідством версій.

Навколо питання доцільності застосування та використання негласних слідчих (розшукових) дій точиться чимало наукових дискусій та обговорень з боку практичних працівників, однак, на думку автора дослідження, такий крок для сучасної криміногенної обстановки, яка склалася в Україні, слід відзначити позитивним моментом. Динаміка росту злочинності в окремих регіонах вказує на те, що застосування негласних слідчих (розшукових) дій не набуло професійного рівня використання, підтвердженням цього виступають статистичні дані, що вказують на тенденцію росту вчинених кримінальних правопорушень, так, наприклад, порівняно з 2013 роком у 2014 році суттєво зросла кількість особливо тяжких (з 13776 до 25872, або на 87,8%) кримінальних правопорушень. Найвища динаміка росту – у Донецькій (у 7,1 разів), Луганській (у 4,5 разів), Дніпропетровській (на 35,8%), Кіровоградській (на 35,4%), Рівненській (на 22,4%), Черкаській (на 22,3%), Тернопільській (на 20,7%), Чернівецькій (на 20,4) областях. Більше ніж учетверо збільшилось число злочинів проти волі, честі та гідності особи (у 4,6 рази). За період часу з січня по червень 2014 року повідомлено про підозру по 192 із 315 особливо тяжких кримінальних правопорушень, 1693 із 3 тисяч 900 тяжких кримінальних правопорушень. Згідно зі статистичними даними Інформації про стан законності в Харківській області за перше півріччя 2014 року порівняно з аналогіч-

ним періодом минулого року збільшилася кількість кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин (на 14,7 %). Зросла кількість правопорушень щодо незаконного виробництва, виготовлення, перевезення чи пересилання наркотичних засобів або їх аналогів без мети збуту (на 20,7 %). Такий стан злочинності свідчить про потребу у ефективних та адекватних заходах протидії, якими і є негласні слідчі (розшукові) дії.

Не можна залишати поза увагою той факт, що при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій найчастіше застосовуються обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина, тому дуже важливим є те, щоб розслідування одного кримінального правопорушення не призвело до вчинення іншого, тільки вже з боку працівника правоохоронних органів. Конституцією та спеціальними законами України не дозволяється збирання, збереження та використання і розповсюдження інформації, яка не має відношення до цілей і завдань оперативно-розшукової діяльності. Обмеження конституційних прав і свобод розглядається як виняток із загального положення про необхідність їх найбільш повного і всебічного захисту. Застосування обмежень допускається при дотриманні ряду вимог і в суспільно значимих цілях, заради захисту яких і здійснюється тимчасове обмеження прав людини [3, ст. 144, 146]. Конституційні гарантії дотримання прав людини під час проведення контролю за вчиненням злочину закріплені нормами кримінального процесуального закону, які встановлюють порядок його організації, захисту отриманої інформації, та визначеними законом процедурами, що забезпечують можливість оскарження дій суб'єктів досудового розслідування [4, ст. 17].

Досліджуючи негласні слідчі (розшукові) дії у розрізі протидії злочинності, слід звернути увагу на думку О.М. Чистолінова та В.О. Черкова, які визначають такі їх ознаки, як: спрямованість на збирання (перевірку) доказів, специфічний суб'єкт проведення, необхідність збереження таємниці про факт та методи проведення, спеціальний порядок прийняття рішен-

ня про їх проведення та використання отриманих результатів [5, ст. 86]. До того ж запровадження негласних слідчих (розшукових) дій надає можливість правоохоронним органам на основі процесуального закону використовувати цілий спектр заходів і засобів, які раніше можна було проводити тільки в рамках оперативно-розшукової діяльності. Спираючись на статистичні дані та спілкування з працівниками органів внутрішніх справ, можна сказати про недостатнє використання вищевказаних можливостей. Це зумовлено рядом факторів, у тому числі: недостатнім фінансовим забезпеченням практичних підрозділів органів внутрішніх справ з боку держави, недосконалістю нормативно-правового забезпечення такої діяльності, відсутністю практичних і теоретичних навиків проведення таких дій, у тому числі із застосуванням спеціальних технічних засобів працівниками слідчих та оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, складність процедури отримання дозволу на проведення таких дій тощо. Зазначені вище твердження про ефективність, можливості, результати, яких можна досягнути по конкретному кримінальному провадженню та у протидії злочинності в цілому, застосовуючи негласні слідчі (розшукові) дії, а також необхідність відповідального підходу до їх проведення, що зумовлено обмеженням конституційних прав та свобод особи, дозволяють зробити висновок про необхідність реагування на вказані проблеми. Так, доцільним було б запровадити якомога більше практичних і теоретичних рекомендацій за участю фахівців кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності щодо здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, такі рекомендації мають бути дієвими, викликати інтерес з боку практичних працівників, якомога якісніше відображати постановку та вирішення проблем, що виникають при застосуванні таких дій. Належне забезпечення спеціальними технічними та оперативно-технічними засобами практичних підрозділів ОВС, а також підготовка кваліфікованих працівників із застосування такої техніки, безумовно, стало

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються питання, що стосуються ефективності застосування негласних слідчих (розшукових) дій у протидії злочинності. Викладено причини дослідження вказаної тематики з огляду на стан сучасного кримінального процесуального законодавства, а також рівень злочинності в Україні. Досліджуються основні проблеми, що виникають при використанні негласних слідчих (розшукових) дій, запропоновані шляхи їх вирішення.

б кроком до більш ефективного проведення всіх видів негласних слідчих (розшукових) дій.

Як підсумок, виділимо, що проблематика застосування негласних слідчих (розшукових) дій у протидії злочинності в регіоні потребує ґрунтовного дослідження. Вже існуючі результати досліджень вчених у цій сфері, а також напрацювання і досвід працівників практичних підрозділів дозволяють зробити висновок про ефективність застосування таких дій, адже вони дозволяють не лише виявити, розслідувати, припинити, а й попередити найбільш тяжкі та латентні кримінальні правопорушення.

Література:

1. Науково практичний коментар: у 2 т., Т 1/ О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.;
2. Погорецький М.А. Впровадження інституту негласних слідчих/ (розшукових) дій в правозастосовну практику / М.А. Погорецький // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. – № 2. – С.56-63;
3. Бандурка О.М Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія / Бандурка О.М.– Харків: Золота миля, 2012.–620 с.;
4. Скулиш Є. Д. Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України / Є. Д. Скулиш // Вісник Національної Академії прокуратури України. – 2012. – № 2. – С. 15-23;
5. Чистолінов О.М. Негласні слідчі (розшукові) дії: крок уперед або нівелювання оперативно-розшукової діяльності / О.М. Чистолінов, В.О. Черков // Становлення системи негласного розслідування у кримінально-процесуальному законодавстві України: матеріали круглого столу (м. Київ, 7 жовтня 2011 р.). – К., 2011. – С. 85-87.